

Nechte to zarůst

Češi mají čím dál víc možností sledovat, co to znamená, když se řekne prales

Nepřehnali jsme to trochu? (Jan Korytář) FOTO GÜNTER BARTOS

U padlého Krále smrků. (Ladislav Řezník) FOTO GÜNTER BARTOS

Podobných inzerátů visí na nástěnkách realitních kanceláří v celém Česku spousta. Příběh anonce „prodám les“, která se před třemi lety objevila v Liberci, je ale zatím unikátní. Odpověděl na ni totiž dvaatřicetiletý ekolog Jan Korytář, jehož plány sahaly daleko za zvyk budovat les především jako továrnu na dřevo. Korytář, který tehdy už deset let se svým občanským sdružením Společnost přátel přírody oživoval smrkové monokultury v Jizerských horách (třeba tím, že v nich vysazovali jedle), dostal chuť „vybudovat“ na svazích Ještědu skutečný prales.

Jeho společnost si od sponzora půjčila peníze, les za čtvrt milionu koupila, a poté uspořádala veřejnou sbírku. Víze budování džungle nadchla celkem dva a půl tisíce lidí, kteří dali přes půldruhého milionu korun, a dnes už na třech pozemcích nad Libercem vyrůstá nevídaná divočina. A pokud se z tohoto soukromého pralesa rozhlédneme po okolí, potvrdíme si to, co je už pár let ve vzduchu: v celém Česku se postupně mění vžitá představa o tom, že slovo les znamená především nekonečné řady vzorné vyrovnaných smrků.

A už to jede

„My v žádném případě nechceme, aby všude byly pralesy. Jde jen o to zamyslet se, jestli jsme to se zaváděním průmyslových metod do lesnictví nepřehnali,“ vysvětluje svou filozofii vystudovaný přírodovědec (a současný liberecký zastupitel za zelené) Korytář.

Na cestě do svého pralesa ukazují zájemcům „smrkovou poušť“. Takhle nazývá les tvořený pouze zhruba stejně starými smrkem, který tu podobně jako na mnoha místech Jizerských hor vysázeli lesníci asi před půlstoletím. Panuje tady mrtvolné ticho, pod stromy leží jednolitá hnědá hmota z napadaného jehličí, neroste tu ani stéblo trávy. „Tohle je karikatura lesa, deprese. Nežijí tam téměř žádní živočichové, protože tam nejsou

rostliny. Opravdový les je veselý. A ten náš začíná být už taky. Uvidíte,“ slibuje pralesní nadšenec.

Po pár minutách přelézáme dřevěný plot v mírném svahu. Už z žebříku je vidět, že za ohradou panuje v porovnání s okolím chaos: převažující barvou je zelená, mezi stojícími smrkem jich spousta leží povalených na zemi, mezi nimi se derou ke světlu malé jedličky, buky nebo jasany, na rozdíl od ticha „smrkové pouště“ tu je slyšet zpěv ptáků. „Vybudovali jsme základ pralesa. Dál už to bude na přírodě,“ vypráví Korytář, když se prodírá džunglí, která tu za tři roky stačila vyrůst. „A hele, tohle jsme my už nesázeli,“ skloní se u zeleného výhonku malého javoru. „Vít sem přinesl semínko a už to jede. Vidět, jak se sem vrací příroda, to je to největší zadostiučinění, které mi tohle všechno dává,“ raduje se Korytář uprostřed rodící se divočiny.

Kdy tu vlastně vytožený prales vyroste? Jan Korytář věří, že za tři až čtyři stovky let. Znalec českých pralesů Tomáš Vrška z Výzkumného ústavu pro krajinu a okrasné zahradnictví sice nadšeně krotí argumentem, že „skutečný prales, do něhož nikdy nezasáhla lidská ruka, tady nikdy nebude“, ale pro projekt má slova chvály. „Líbí se mi, že jim není jedno, co se s lesy děje,“ říká Vrška. Korytář v této souvislosti připomíná, že umělé smrkové monokultury, kterými se mnozí místní lesníci zaklínají jako jedinou přijatelnou verzí lesa, jsou nejen proti přírodě, ale mohou mít i ekonomická rizika. Smišování les se po případné větrné či kůrovcové kalamitě obnoví daleko rychleji než les monokulturní.

Jan Korytář šíří svůj pohled na les do světa pomocí exkurzí – letos se do ještědského pralesa vypravilo už 130 dárců, kteří na něj přispěli.

Místní lesníci nad jeho snažením většinou jen mávají rukou, ale myslivci si už na Korytářovo sdružení stěžovali na úřadech. V okolních lesích totiž žije stádo muflonů a lovci tvrdí, že plot kolem Nového pralesa zvířata vyhnal do jiného revíru, takže je teď nemohou v klidu stří-

let. Stavební úřad v květnu nařídil plot odstranit, sdružení se ale odvolalo a spor pokračuje. „Bylo by absurdní, abychom tady nechali pást se mufkony, kteří tu původně nikdy nežili, a dovolili, aby naše tříletá práce zmizela v jejich žaludcích,“ říká k tomu Korytář.

Uvnitř se to vaří

Navzdory hádkám však platí, že zdaleka ne všichni lesníci se na zdvojení zdejších lesů (odborně nazývané „uvedení do bezzásahového režimu“) dívají se skepti.

I těžbě dřívě zcela nakloněný státní podnik Lesy ČR uzavřel před pěti lety dohodu se státní Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR o tom, že kromě současných bezzásahových území (15 tisíc hektarů v nejvíce chráněných rezervacích) vyčlení další lesní lokality, které budou ponechány svému osudu. Má jít o dalších dva a půl tisíce hektarů. Celkem to je zhruba jen sedm tisícin současné plochy českých lesů, ale zastánci pralesů doufají, že je to jen začátek velkých změn. „Cílem je sledování vývoje lesních ekosystémů,“ říká Vladimír Dolejšký z vedení Lesů ČR a dodává: „Ekonomická výkonnost nevylučuje podporu ekologického hospodaření v lesích. Máme upřímný zájem ukázat návštěvníkům lesa, jak takové bezzásahové území vůbec vypadá.“ Významná část lesníků nicméně dodnes tvrdí, že volně rostoucí les zahyne – například proto, že ho zničí kůrovec nebo že v něm „samo“ nic nevyroste. Praxe ale mluví jinak. Stačí se podívat třeba beskydský les Salajka, kde se nehospořadilo sedmdesát let a právě teď probíhá jeho „inventarizace“. „Objem dřeva se v porovnání se zkoumáním ze 70. let nezměnil, ale zásadně se proměnila skladba stromů,“ vyvrací výše zmíněný Tomáš Vrška obavy lesníků. Zatímco před třiceti lety na Salajce převažovala jedle, dnes je to buk.

Je otázka, co to znamená. Jaromír Bláha z Hnutí Duha namítá, že skutečnou vypovídací hodnotu by měly pouze akce na mnohem rozsáhlejších plochách, než jakou jsou lesníci zatím ochotni „obětovat“. „Lesy ČR jsou podnikem, který musí vytvářet zisk,“ odpovídá Dolejšký z Lesů ČR na otázku, proč nejsou bezzásahové lokality větší.

České pralesy je zatím možné spočítat na prstech jedné ruky. Ještědský Nový prales je jedním ze dvou nevládních pokusů o „návrat k přirozenosti“ (další vzniká díky podobné sbírce v Bílých Karpatech), zbytek je převážně ve vlastnictví státu: jde například o beskydský prales Mionší či Žofínský prales v Novohradských horách. Titul prales si ale přísně vzato zaslouží pouze šumavský Boubín. A platí to navíc jen pro jeho malé jádro čítající necelých padesát hektarů, což je plocha desetkrát menší než nedaleká nádrž Lipno. „Na rozdíl od

ostatních se v jádru Boubína nikdy netěžilo dřevo nebo nepásl dobytek,“ vysvětluje Vrška. O zachování pralesa se zasloužil lesník Josef John, který v roce 1858 přesvědčil majitele schwarzenberského panství, aby na místě dosud člověkem netknutém zřídil rezervaci, díky níž si budou další generace moci „číst v otevřené knize přírody“.

Ztracený král

„Kde je klíč od pralesa?“ ptá se lesník Ladislav Řezník své kolegyně v kanceláři Lesního závodu Boubín. Když za patnáct minut dorazíme k plotu obklopujícího 47 hektarů jádra džungle (ve zbylých více než 600 hektarech Boubínského pralesa se těží), připadáme si skoro jako v centru Prahy. V prvním prázdninovém týdnu po stezce podél plotu proudí dav lidí a nakukují skrze dřevěné tyčky do divočiny. Vstup do jádra je zakázán kvůli průvodům turistů od konce 70. let.

My ale máme štěstí, pan Řezník otevírá branku a vydáváme se na expedici k padlému kmeni stromu zvanému Král smrků. „Před třiceti lety byl Král smrků od plotu ještě vidět. Teď ho budeme muset trochu hledat,“ říká lesník. Poté co správa rezervace vztýčila plot, začal les ještě více bujet a za třicet let se změnil v těžko prostupnou džungli. Mezi stojícími i popadanými smrkem a buky vyrůstají mladé stromy, pod nohama to houpe, protože šlapou po zetlelých kmenech ukrytých pod listím, rostou tu plavuně a další jinde jen vzácné vídané rostliny.

Po krátkém bloudění staneme u padlého Krále smrků. Přes čtyři sta let starý velikán se zhroutil poté, co půdu kolem něj sešlapaly tisíce návštěvníků, což byl tehdy přímý podnět k uzavření srdce Boubína. A omezení pokračují – správa rezervace nedávno rozhodla, že v dalších šedesáti hektarech těsně sousedících s oploceným jádrem Boubínského pralesa zakáže těžbu dřeva či chemické postřiky proti škůdcům. „Ideální by bylo dát do bezzásahového režimu celou boubínskou rezervaci, ale to by se mohlo vymknout z rukou. Co když kůrovec přeletí právě na tu část, kde lesníci vysázeli jen smrkem,“ opakuje pan Řezník letitý lesnický argument.

Po cestě zpátky na polesí mjíme louky rozorané těžkou dřevařskou technikou. U silnice leží tisíce kubíků kmenů vytěžených ve vnější části boubínské rezervace po kalamitě, kterou letos v lednu způsobil orkán Kyril. „Po orkánu je dřeva přebytek, nikdo ho nechce kupovat, a tak se dává na skládky, kde se polévá vodou, aby neuschlo a prodá se třeba za rok,“ vysvětluje situaci Ladislav Řezník. V Boubíně se letos pokácelo už 200 tisíc kubíků. A na skládkách zatím leží téměř třetina z tohoto množství.

Vladimír Ševela

On není mrtvý

Ve strmém svahu nad šumavským Plešným jezerem převládá šed. Ještě před pár lety byly smrkem v téhle části Trojmezenského pralesa, kam nikdy nevstoupil člověk s pilou, zelené. Stromy ale napadl kůrovec, a proto nyní umírají. Stroje, které měly pokácet napadené kmeny, zastavili před osmi lety blokádou aktivisté a vedení národního parku nechalo po protestech Trojmezenský prales být. „Lidi nám říkali, že za to zasloužíme zavřít,“ vzpomíná strážce rezervace Luděk Švejda. „Ale teď se to

mění.“ Správa parku vybudovala skrz prales „zážitkovou trasu“ nazvanou Duch pralesa. Inspirace přišla z Bavorského lesa, kde je bezzásahových území mnohem víc. Návštěvník ani nemusí číst cedule rozmístěné kolem stezky, které vysvětlují, že les se obnovuje přirozenou cestou. Po vstupu do pralesa je to jasné: les, který zpovzdálí vypadá jako mrtvý, už ve svých nižších patrech bují životem: oči vnímají zelen všech odstínů a všude kolem se tlačí nahoru nové stromky. „Les si dokáže poradit sám. Tady to můžeme vidět a zaplatíme za to jen tím dřevem, které nevytěžíme. Ale to přece stojí za to,“ vysvětluje smysl rezervace strážce Švejda.